

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

4-son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Махмудова Нигора Баротовна</i> ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР ПЕНИТЕНЦИРНОГО ДЕЛА В КОЛОНИАЛЬНОМ ТУРКЕСТАНСКОМ КРАЕ, ПО ОТЧЁТАМ РЕВИЗИИ СЕНАТОРА К.К.ПАЛЕНА	10-15
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> RISHTON KULOLCHILIK MAKTABI VA UNING LOKAL XUSUSIYATLARI ETNOGRAFIK TAHLILI	16-20
<i>Абдиев Рузикул Буронович</i> ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОХРАНЕНИЯ АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	21-27
<i>Абдужаббаров Шерзод</i> ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ФУНКЦИИ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СУЩЕСТВОВАНИЯ И РАБОТЫ СОВЕТА ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА	28-33
<i>Boymurodov Shuxrat Toshkentovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'RTA MAXSUS TA'LIM, SOHASIDA MA'NAVIY YANGILANISH	34-38
<i>Жураева Нафиса Олимовна</i> ТОПОГРАФИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ КУЛЬТОВЫХ СООРУЖЕНИЯХ НА ФОРМИРОВАНИЕ ГУЗАРОВ ГОРОДА БУХАРЫ	39-45
<i>Safarov Akmal</i> SUV XO'JALIGI SOHASI UCHUN MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	46-52
<i>Tursunova Mahliyo Sarvar qizi</i> XORIJIIY INVESTITSIYALAR ISHTIROKIDAGI KORXONALAR FAOLIYATINING HUDUDIIY IJTIMOIIY-IQTISODIIY HAYOTGA TA'SIRI (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA, 1991- 2026 -YILLAR).....	53-57
<i>Mardiyeva Guzal Karimovna</i> SAMARQAND VILOYATIDA SOVET DAVRINING DASTLABKI YILLARIDA XOTIN-QIZLARINING OLIY TA'LIMGA KIRISH IMKONIYATLARI VA CHEKLOVLAR	58-62
<i>Kenjayev Elyor Sattorovich</i> YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHDA STRATEGIK ISLOHOTLAR: TARAQQIYOT VA MA'NAVIY YUKSALISH UYG'UNLIGI	63-70
<i>Polvonov Kozimbek Naimovich, Polvonov Anvar Naimovich</i> QASHQADARYODAGI YETAKCHI O'QUV DARGOHLARIDAN BIRI	71-79
<i>Mo'minova Gavxar Esanovna</i> O'ZBEKISTON SAVDO TARIXINI O'RGANISHDA DAVLAT ARXIVLARI HUJJATLARINING O'RNI	80-85
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> O'ZBEKISTON TARIXIIY SHAHARLARINING XALQARO MIQYOSDA TAN OLINISHI	86-90

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tillabaeva Umida Makhsumovna, Talipova Nigora Tulkunovna</i> DIGITALIZATION AND EMPLOYABILITY: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF RESEARCH TRENDS (2018–2025)	91-100
<i>Xudoyorov Lochinbek Bahromovich</i> O‘ZBEKISTON SERVIS SOHASIDA XIZMATLAR SIFATI KO‘RSATKICHLARINING DINAMIK TAHLILI	101-107
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o‘g‘li</i> INNOVATSION MARKETING INDEKSI ASOSIDA KORXONALARNING IQTISODIY XAVFSIZLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH METODOLOGIYASI	108-113
<i>Ismoilov Bekzod Muxidinovich</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA TURIZM SOHASINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI	114-118
<i>Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich</i> O‘ZBEKISTONDA EKOLOGIK MUAMMOLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI KELIB CHIQISHI	119-135
<i>Nishonova Shaxnozaxon</i> ZAMONAVIY IQTISODIY TIZIM SHAROITIDA LOYIHALARNI BOSHQARISH YONDASHUVLARI	136-140
<i>Fayziyeva Aziza Azamat qizi</i> SURXONDARYO VILOYATIDA KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATINING BANDLIK KO‘RSATKICHLARIGA TA‘SIRI: ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZ VA TAHLIL	141-154

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> IQTISODIY RATSIONALIZM: TUSHUNCHA, EVOLYUTSIYA VA NAZARIY CHEGARALAR.....	155-165
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> O‘ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARINING IJTIMOIIY ADOLATNI TA‘MINLASHDAGI AHAMIYATI	166-175
<i>Obidov Asliddin Shavkatovich</i> SAID AD-DIN AL-FARG‘ONIY TA‘LIMOTIDA ONTOLOGIK VA GNOSEOLOGIK ASOSLAR	176-181
<i>Abduraxmov Xasan Ibroximovich</i> KOGNITIV-AXBOROT MUHITINING SUN‘IY INTELLEKT SHAROITIDA YOSHLAR IJODKORLIGI VA TASHABBUSKORLIGIGA TA‘SIRI.....	182-188
<i>Xolova Umida Umedovna</i> “O‘RTA ASRLAR FALSAFIY TAFAKKURIDA MA‘RIFAT KONSEPSIYASINING TARIXIY-FALSAFIY EVOLYUTSIYASI: TEOLOGIK VA MA‘RIFIY BOSQICHLAR TAHLILI”	189-192
<i>Rajabova Rohila Zakirovna</i> AHMAD DONISH'S PHILOSOPHICAL VIEWS IN HIS WORK "NAVODIR UL-VAKOE"	193-197
<i>Kabulov Jahongir Bakhodirovich</i> SEPARATIZMNING ASIMMETRIK XUSUSIYATI.....	198-202
<i>Eshkuvvatov Jaloliddin</i> MADANIYATLARARO MULOQOTDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR SINTEZI..	203-210

Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li
IMMANUIL KANT VA ZAMONAVIY FALSAFADA NOUMENAL ERKINLIK MUAMMOSI:
FENOMENAL DETERMINIZM BILAN BOG'LIQ ANTINOMIK ZIDDIYATNING DOLZARB
TALQINLARI..... 211-215

Rustamova Madina
OMMAVIY MANIPULYATSIIYANING DESTRUKTIV XUSUSIYATI:
TAHDIDLAR VA OQIBATLAR..... 216-220

Yodgorov Alisher Nurmuhammadovich
AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IJTIMOIIY MUNOSABATLARNING
TRANSFORMATSIIYASI..... 221-225

10.00.00 - FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza Tulqinovna
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA XALQARO HUQUQ TERMINOLOGIYASINING
GIBRID TABIATI: SHAKLLANISH MANBALARI, STRUKTUR-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI VA FUNKSIONAL TAHLILI 226-232

Rahmatov Laziz, Baxronova Dilrabo
ABYA YALA (LOTIN AMERIKASI) DAVLATLARI NOMLARINING
LINGVOPOLITIK DISKURSI: ETIMOLOGIK VA GEOSIYOSIIY TAHLIL 233-241

Quvvatova Shaxlo Choriyevna
XOLID HUSAYNIYNING "MING QUYOSH SHU'LASI" ASARI TAHLILI..... 242-246

Elmuratova Zamira Xodjamuratovna
NAQLLAR VA MAQOLLARNING FOLKLOR JANRIDAGI ROLI..... 247-251

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

Shayzakov Shodiyor Ibragimovich
QONUNIIY KUCHGA KIRMAGAN SUD HUJJATLARI USTIDAN APELLYATSIYA
TARTIBIDA SHIKOYAT QILISHNING PROTSESSUAL-HUQUQIIY ASOSLARI..... 252-261

Umarova Xolisxon Nomoz qizi
O'ZBEKISTONDA RAQOBATGA QARSHI KELISHUVLAR HAQIDA XABAR BERGANLIK
UCHUN JAVOBGARLIK DAN OZOD QILISH VA JARIMALARNI KAMAYTIRISH TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI..... 262-269

Аминова Наргиза
OT SEKYAPPIZMA K POSTSEKYAPPIPHOCTИ:
MOДЕЛИ BЗАИМОДЕЙСТBИЯ PЕЛИГИOЗНОГО И CBEТCКОГО
B COBPEMЕHHOM OБЩЕCTBE 270-277

Amirov Agzamxon Aktamovich
QURILISHDA ULUSHLI ISHTIROK ETISH TUSHUNCHASINING TAHLILI..... 278-283

Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li
SUKUKNING NAZARIY POYDEVORI HAMDA TARIXIIY RIVOJLANISH BOSQIHLARI:
ZAMONAVIY KAPITAL BOZORIDAGI O'RNI..... 284-294

Kabilov Sardor Asrolovich
JINOIIY JAVOBGARLIK DAN OZOD QILISH TURLARI VA UNING HUQUQIIY ASOSLARI 295-300

<i>Nosirov Bekzod O'ktam o'g'li</i> ETIL SPIRTI, ALKOGOL VA TAMAKI MAHSULOTLARINI VOJXONA CHEGARASIDAN NOQONUNIY OLIB O'TISH	301-304
<i>Sabirova Kuvanchay Babamuratovna</i> ГЕНДЕРНОЕ НАСИЛИЕ, УСИЛЕННОЕ ИСКУССТВЕННЫМ ИНТЕЛЛЕКТОМ: ВЫЗОВЫ МЕЖДУНАРОДНОМУ ГУМАНИТАРНОМУ ПРАВУ И ПРОБЕЛЫ В ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ	305-310
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> MEDIATSIYA INSTITUTIDA SUN'IY INTELEKT IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH MASALALARI	311-318
<i>Majidov Islomjon Dilshod o'g'li</i> YAQIN QARINDOSHLAR BILAN BOG'LIQ HOLATLARDA TRANSPORT VOSITALARI HARAKATI YOKI ULARDAN FOYDALANISH XAVFSIZLIGI QOIDALARINI BUZISH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISHDA INSONPARVARLIK PRINSIPINI QO'LLASH MASALALARI	319-325
<i>Habibullayev Muhammadrajab Obidjon o'g'li</i> HUQUQ VA IMKONIYATLAR MUVOZANATI: O'ZBEKISTONDA GENDER ADOLAT SARI YO'L.....	326-331
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafroz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSINING TARIXIY, ILMIY-ADABIY MANBALARDAGI TALQININI TALABA-QIZLARGA O'RGATISH	332-337
<i>Tursunaliyev Shaxzod Sherali o'g'li</i> SUMMATIVE ASSESSMENT AS A CONTEXT FOR DEVELOPING STUDENTS' CRITICAL THINKING COMPETENCE: THE PROBLEM DIMENSION	338-344
<i>Abdullayeva Surayyo Ashrafxonovna</i> AUTISTIK SPEKTR BUZILISHLARIGA EGA BOLALAR TA'LIMI VA TARBIYASINING TARIXIY SHAKLLANISHI HAMDA IJTIMOY ASOSLARI	345-354
<i>G'affarova Dilfuza Shavkat qizi</i> TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	355-360
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> THE IMPACT OF VOLITIONAL QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON THE DEVELOPMENT OF BEHAVIORAL RESPONSES ENSURING EFFECTIVE SPORTS PERFORMANCE.....	361-367

Received: 16 March 2026

Accepted: 01 April 2026

Published: 15 April 2026

Article / Original Paper

THE ROLE OF PROVERBS AND SAYINGS IN THE FOLKLORE GENRE

Elmuratova Zamira Khodjamuratovna

Teacher, Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

E-mail: zamira.x@bk.ru

Abstract. This article describes the role and importance of proverbs and sayings in folklore. It explains their meaning, language features, and functions in society. Proverbs and sayings are shown as important tools that reflect people's life experience, worldview, and values. The article also highlights their role in education, clear communication, and preserving cultural heritage.

Keywords: proverb, language, important, folklore, history, cultural, function, tradition, generation, symbol, basis.

NAQLLAR VA MAQOLLARNING FOLKLOR JANRIDAGI ROLI

Elmuratova Zamira Xodjamuratovna

O'qituvchi, Nukus davlat pedagogika instituti

Annotatsiya. Ushbu maqolada naql va maqollarning folklordagi o'rni va ahamiyati yoritiladi. Ularning mazmuni, til xususiyatlari va jamiyatdagi vazifalari tushuntiriladi. Naql va maqollar xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi va qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim vosita sifatida ko'rsatiladi. Shuningdek, ular yosh avlodni tarbiyalash, fikrni aniq va qisqa ifodalash hamda madaniy merosni saqlashda muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: naql, til, muhim, tarix, madaniy, folklor, urf-odat, avlod, ramz, asos.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I4Y2026N35>

Kirish. Naql va maqollar xalq og'zaki ijodining eng muhim va qadimiy janrlaridan biri bo'lib, ular folklor tizimida alohida o'rin egallaydi. Ushbu birliklar qisqa, ixcham, lekin mazmunan chuqur bo'lib, xalqning ko'p asrlik tajribasi, kuzatuvlari va hayotiy xulosalarini o'zida mujassam etadi.

Naql va maqollar umumlashtiruvchi xarakterga ega bo'lib, ular muayyan bir shaxs yoki hodisaga emas, balki umumiy hayotiy qonuniyatlarga ishora qiladi. Shu jihatdan ular didaktik va normativ funksiyani bajaradi. Ular orqali jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlar, ijtimoiy munosabatlar va qadriyatlar ifodalanadi.[7]

Lingvistik nuqtai nazardan maqollar turg'un iboralar hisoblanadi. Ularning tarkibi odatda o'zgarmas bo'lib, tayyor shaklda qo'llaniladi. Bu xususiyat ularning og'zaki nutqda oson yodda saqlanishi va avloddan avlodga uzatilishini ta'minlaydi. Naql va maqollar sintaktik jihatdan to'liq gap shaklida yoki qisqartirilgan konstruksiya ko'rinishida bo'lishi mumkin.

Semantik jihatdan maqollar ko'pincha ko'chma ma'noga ega bo'ladi. Ular metaforik, allegorik va obrazli ifoda vositalari orqali chuqur mazmuni yetkazadi. Shu sababli maqolni tushunish uchun uning bevosita grammatik shakli emas, balki kontekstual va madaniy mazmuni muhim ahamiyat kasb etadi.

Pragmatik jihatdan maqollar nutq jarayonida muhim kommunikativ vazifani bajaradi. Ular fikrni asoslash, isbotlash, umumlashtirish yoki ta'sirchanlikni oshirish uchun qo'llaniladi. Shu jihatdan maqollar nutqning argumentativ va ekspressiv imkoniyatlarini kengaytiradi.

Naql va maqollar folklor tizimida quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

Didaktik funksiya — insonni tarbiyalash, axloqiy me'yorlarni singdirish;

Kognitiv funksiya — hayotiy tajribani umumlashtirish va bilim berish;

Kommunikativ funksiya — nutqda fikrni ixcham va aniq ifodalash;

Madaniy funksiya — milliy qadriyatlar va an'analarni saqlash va uzatish;

Normativ funksiya — ijtimoiy xulq-atvor qoidalarini belgilash.

Folklor xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy dunyosi va ijtimoiy ongini ifodalovchi murakkab madaniy tizim sifatida qaraladi. U og'zaki ijod mahsuli bo'lib, avloddan avlodga og'zaki tarzda o'tadi va jamiyatning turli qatlamlarida muhim kommunikativ va tarbiyaviy vazifalarni bajaradi. Folklor tarkibidagi janrlar orasida naql va maqollar alohida o'rin egallaydi. Ular qisqa, ixcham, ammo chuqur mazmunli ifodalar bo'lib, xalq tajribasi, kuzatuvlari va hayotiy xulosalarini o'zida mujassam etadi.

Naql va maqollar folklor tizimining eng barqaror va keng tarqalgan elementlaridan biri hisoblanadi. Ularning asosiy xususiyati – umumlashtirilgan fikrni ixcham shaklda ifodalash, shuningdek, ijtimoiy normalarni mustahkamlash va axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishdir. Ushbu janrlar xalqning dunyoqarashi, mentaliteti va madaniy identifikatsiyasini aks ettiradi.

Mazkur ilmiy ishda naql va maqollarning folklordagi o'rne, ularning funksional xususiyatlari, til va madaniyat bilan bog'liqligi, shuningdek, tadqiqotchilar qarashlari asosida nazariy jihatlari tahlil qilinadi.

Naql va maqollarni o'rganish paremiologiya deb ataluvchi ilmiy yo'nalish doirasida amalga oshiriladi. Bu soha xalq og'zaki ijodining ushbu qismini lingvistik, madaniy va sotsiologik nuqtai nazardan tadqiq etadi. Tadqiqotchilar naql va maqollarni nafaqat til birligi sifatida, balki madaniy kod sifatida ham talqin qiladilar.

Xalq og'zaki ijodi bo'yicha olib borilgan dastlabki ilmiy izlanishlarda naql va maqollar xalq donishmandligining qisqa shakli sifatida baholangan. Tadqiqotchilar ularni jamiyatning tajribasini umumlashtiruvchi vosita sifatida ko'rib, ularning tarbiyaviy va didaktik ahamiyatini alohida ta'kidlaganlar.

Folklorshunoslikda maqollarni o'rganishda struktural va semantik yondashuvlar muhim o'rin tutadi. Struktur yondashuv maqollarning shakliy xususiyatlarini, ularning grammatik va sintaktik tuzilishini tahlil qiladi. Semantik yondashuv esa ularning mazmuniy qatlamlarini, metaforik va obrazli ifodalanishini o'rganadi.

Shuningdek, ba'zi tadqiqotchilar naql va maqollarni kommunikativ akt sifatida ko'rib chiqadilar. Ularning fikricha, maqollar nutq jarayonida muayyan pragmatik vazifani bajaradi va suhbatning mazmunini kuchaytiradi yoki aniqlashtiradi.

Madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan qaraganda, naql va maqollar xalqning mental modeli, qadriyatlari va ijtimoiy me'yorlarini ifodalaydi. Ular orqali jamiyatning axloqiy prinsiplari, mehnatga munosabati, tabiatga qarashi va ijtimoiy munosabatlari haqida xulosa chiqarish mumkin.

Turli mintaqalardagi folklor an'analari maqollar tizimining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, turli tillardagi maqollarni qiyosiy o'rganish ularning umumiy va o'ziga xos jihatlarni aniqlash imkonini beradi.

Naql va maqollar jahon va mintaqaviy folklorshunoslikda keng o'rganilgan bo'lib, bu borada turli davr va maktablarga mansub olimlar muhim nazariy qarashlarni ilgari surganlar. Ularning fikrlari mazkur janrlarning tabiati, funksiyalari va madaniy ahamiyatini tushinishda asosiy manba hisoblanadi.

Klassik olimlardan biri hisoblangan Archer Taylor maqollarni xalq tajribasini umumlashtiruvchi qisqa va barqaror ifodalar sifatida talqin qiladi. Uning ta'kidlashicha, maqollar universal xarakterga ega bo'lib, ular turli xalqlar madaniyatida o'xshash funksiyalarni bajaradi. Teylor maqollarning barqarorligi va an'anaviyligi ularning og'zaki madaniyatdagi o'rnini belgilab beradi, deb hisoblaydi.[6]

Nemis olimasi Wolfgang Mieder esa maqollarni madaniy kontekst bilan uzviy bog'liq holda o'rganadi. Uning fikricha, maqollar faqat lingvistik birlik emas, balki madaniy kod sifatida namoyon bo'ladi. Mider maqollarning metaforik tabiatiga alohida e'tibor qaratib, ular orqali jamiyatning qadriyatlari va dunyoqarashi aks etishini ta'kidlaydi.[3]

Folklorshunos Alan Dundes folklori madaniy tizim sifatida qarab, unda maqollarning alohida o'rin tutishini ko'rsatadi. Uning nuqtai nazaricha, maqollar jamiyatning yashirin qoidalari va ijtimoiy me'yorlarini ifoda etuvchi vositadir. Dandes folklor orqali xalqning mental modeli va jamoaviy tafakkuri namoyon bo'lishini ta'kidlaydi.[1]

Rus folklorshunosligida ham maqollar tadqiqi muhim o'rin egallagan. Masalan, Grigoriy Permyakov maqollarni struktura va semantika nuqtai nazaridan tahlil qilib, ularni barqaror til birliklari sifatida qarashni taklif etadi. Uning ishlarida maqollarning ichki tuzilishi, ularning formulalashgan xususiyati va ma'no tipologiyasi keng yoritilgan.[5]

Boshqa tadqiqotchilar maqollarni kommunikatsiya vositasi sifatida o'rganadilar. Ularning fikricha, maqollar nutq jarayonida argumentatsiyani kuchaytirish, fikrni aniqlashtirish va ta'sirchanlikni oshirish vazifasini bajaradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, maqollar pragmatik funksiyaga ega bo'lib, ular konkret kommunikativ vaziyatda mazmunga qo'shimcha ma'no beradi.

Turkiy xalqlar folklorini o'rgangan olimlar esa maqollarni milliy madaniyat, urf-odatlar va tarixiy tajriba bilan bog'liq holda talqin qiladilar. Ularga ko'ra, har bir xalqning maqollari uning tabiiy muhiti, ijtimoiy hayoti va qadriyatlar tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli, maqollar orqali xalqning hayot tarzi va dunyoqarashini o'rganish mumkin.[9]

Tadqiqotchilar fikrlari shuni ko'rsatadiki, naql va maqollar nafaqat til birligi, balki murakkab madaniy-folkloriy fenomen sifatida qaraladi. Ular lingvistik, semantik, pragmatik va madaniy jihatdan ko'p qirrali bo'lib, jamiyat hayotida muhim o'rin tutadi.

Maqollar folklorning boshqa janrlari bilan ham uzviy bog'liqdir. Ular ertaklar, dostonlar, rivoyatlar va qo'shiqlar tarkibida uchrashi mumkin yoki alohida mustaqil birlik sifatida qo'llaniladi. Shu bilan birga, maqollar nutq madaniyatining ajralmas qismi sifatida kundalik muloqotda faol ishlatiladi.

Tarixiy jihatdan maqollar jamiyatning uzoq davom etgan ijtimoiy tajribasi asosida shakllangan. Ular og'zaki an'ana orqali saqlanib, vaqt o'tishi bilan barqaror shaklga ega bo'lgan. Har bir xalqning maqollari uning tarixiy rivojlanishi, tabiiy sharoiti va ijtimoiy tuzilmasi bilan chambarchas bog'liqdir.

Maqollar xalq tafakkurining mahsuli sifatida kollektiv ongni ifodalaydi. Ular individual muallifga ega emas, balki jamoaviy ijod natijasi hisoblanadi. Shu sababli maqollar anonim va universal xususiyatga ega bo'ladi.

Ilmiy yondashuvda maqollarni o'rganish bir nechta yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: lingvistik, semantik, struktural, pragmatik va madaniy tahlil. Har bir yondashuv maqollarning turli jihatlarini ochib beradi va ularning murakkab tabiatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Naql va maqollar folklorning muhim elementi bo'lib, ular xalqning tarixiy xotirasi, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy tajribasini ifodalaydi. Ular til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni namoyon etadi hamda jamiyat hayotida kommunikativ, didaktik va madaniy funksiyalarni bajaradi.

Naql va maqollar folklor tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular xalqning ijtimoiy va madaniy hayotida keng qo'llaniladi. Ular orqali xalq o'zining hayotiy tajribasini umumlashtiradi va keyingi avlodlarga yetkazadi.

Folklorida naql va maqollar quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

*Birinchi*dan, ular axloqiy-me'yoriy funksiyani bajaradi. Ya'ni, jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor qoidalarini mustahkamlaydi va insonlarni to'g'ri yo'nalishga undaydi.

*Ikkinchi*dan, naql va maqollar ta'limiy vazifani bajaradi. Ular orqali yosh avlodga hayotiy tajriba, donolik va ijtimoiy bilimlar yetkaziladi.

*Uchinchi*dan, ular kommunikativ vosita sifatida xizmat qiladi. Nutq jarayonida maqollar fikrni qisqa va aniq ifodalash imkonini beradi.

*To'rtinchi*dan, naql va maqollar madaniy identifikatsiya vositasi hisoblanadi. Ular xalqning o'ziga xos madaniy xususiyatlarini aks ettiradi.

Naql va maqollar til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni namoyon etadi. Til orqali ifodalangan maqollar madaniy qadriyatlarni saqlab qoladi va ularni avloddan avlodga uzatadi.

Har bir xalqning maqollari uning tarixiy tajribasi, tabiiy sharoiti va ijtimoiy tuzilmasi bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli, maqollarni o'rganish orqali muayyan xalqning madaniy modelini tushunish mumkin.

Maqollar tilning obrazli va metaforik imkoniyatlarini kengaytiradi. Ular nutqni boyitadi va ekspressivlikni oshiradi. Shu bilan birga, maqollar tilning barqaror birliklari sifatida lingvistik tizimda muhim o'rin tutadi.

Turli tadqiqotchilar naql va maqollarni turlicha talqin qilganlar. Ba'zi olimlar ularni lingvistik birlik sifatida o'rganishgan bo'lsa, boshqalari ularni madaniy va sotsiologik hodisa sifatida tahlil qilganlar.

Paremiologiya sohasida olib borilgan tadqiqotlar maqollarning universal va milliy jihatlarini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotchilar maqollarni xalq tafakkurining mahsuli sifatida ko'rib, ularning semantik va pragmatik xususiyatlarini o'rganadilar.

Shuningdek, ayrim olimlar maqollarni diskursiv birlik sifatida qaraydilar. Ularning fikricha, maqollar nutq jarayonida muayyan funksiyani bajaradi va kommunikatsiyani samarali qiladi.

Xulosa. Naql va maqollar folklor janrining muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular xalqning madaniy, ijtimoiy va ma'naviy hayotida katta ahamiyatga ega. Ular orqali xalq o'zining tajribasini umumlashtiradi, qadriyatlarini ifodalaydi va avlodlarga yetkazadi.

Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, naql va maqollar nafaqat til birligi, balki murakkab madaniy fenomen sifatida qaralishi lozim. Ularning strukturaviy, semantik va funksional xususiyatlari folklor tizimida muhim o'rin tutadi.

Shu sababli, naql va maqollarni o'rganish nafaqat lingvistika, balki madaniyatshunoslik, sotsiologiya va folklorshunoslik uchun ham dolzarb ilmiy yo'nalish hisoblanadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Dundes, A. (1965). The study of folklore. Prentice-Hall.
2. Finnegan, R. (1992). Oral traditions and the verbal arts: A guide to research practices. Routledge.
3. Mieder, W. (2004). Proverbs: A handbook. Greenwood Press.
4. Norrick, N. R. (1985). How proverbs mean: Semantic studies in English proverbs. Mouton de Gruyter.
5. Permyakov, G. L. (1988). Foundations of structural paremiology. Nauka.
6. Taylor, A. (1931). The proverb. Harvard University Press.
7. Abdullayev, F. (1990). O'zbek xalq maqollari. Toshkent: Fan nashriyoti.
8. Maqollar va matallar to'plami. (2010). Toshkent: Sharq nashriyoti.
9. Qoraqalpaq xalq naqillari. Nukus: Qoraqalpaqstan baspasi

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).